

Bandita pro brněnskou baladu

Miloš Štědroň – skladatel a muzikolog
o Divadle Husa na provázku, humoru, hudbě
a svém životě

Jiří Kamen

mladá fronta

Miloš Štědroň

Bandita pro brněnskou baladu

Vyšlo také v tištěné verzi

Objednat můžete na
www.mf.cz
www.albatrosmedia.cz

MLADÁ FRONTA

Jiří Kamen

Miloš Štědroň - Bandita pro brněnskou baladu – e-kniha
Copyright © Albatros Media a. s., 2023

Všechna práva vyhrazena.
Žádná část této publikace nesmí být rozšiřována
bez písemného souhlasu majitelů práv.

ALBATROS MEDIA

**Bandita
pro
brněnskou
baladu**

Jiří Kamen

Bandita pro brněnskou baladu

Miloš Štědroň – skladatel a muzikolog
o Divadle Husa na provázku, humoru, hudbě
a svém životě

mladá fronta

Copyright © Miloš Štědroň, 2023
Copyright © Jiří Kamen, 2023

ISBN tištěné verze 978-80-204-6192-6

ISBN e-knihy 978-80-204-6226-8 (1. zveřejnění, 2023) (epub)

ISBN e-knihy 978-80-204-6227-5 (1. zveřejnění, 2023) (mobi)

ISBN e-knihy 978-80-204-6225-1 (1. zveřejnění, 2023) (ePDF)

O pohybu, anekdotách a knihách aneb úvodní kapitola

Zestárlí jsme. Jen Miloš ne. Předkloněn křížuje Brno, Evropu i svět ostrým krokem a nám nepoučeným gratis poskytuje informace.

Karel Fuksa

Když my ostatní se protahujeme a zvolna rozhoupáváme k práci nebo činnosti sebeobživné, má své denní penzum již odpracováno, a proto se zdá, že jen tak poletuje po městě a po fakultě a rád se dává s kolemjoucími do řeči, aby jim vysvětlil, kam a proč právě spěchá.

Jaroslav Střítecký

Brněnský chodec

Bylo těsně před svatodušními svátky 1882, kdy nám kandidátům učitelství oznámil náš profesor Leoš Janáček: „V neděli a v pondělí odpoledne bude v Besedním domě koncertovat kolínská sokolská kapela. Předchází jí velmi dobrá pověst. Je to sbor osvědčených hudebníků, vedený taktovkou vynikajícího kapelníka Kmocha... Kapela přijede v neděli k jedné hodině... Bude-li nám policií dovoleno – o čemž velmi pochybuji –, doprovodíme hudebníky do Besedního domu, kde pak budou koncertovat...“ Průvod rychle seřazen, Kmocháčkové spustili ryčný pochod a my s hlavami vztyčenými v nekonečném průvodu pyšně jsme kráčeli vytčenými ulicemi, majíce na rtech „Dnes je Brno naše“ k Besednímu domu...

Antonín Vaníček, Janáčkův žák, kandidát učitelství,
v článku „Kmochova kapela po prvé v Brně“

Houslista, zpěvák, primáš Hradišťanu a příležitostný moderátor Jiří Pavlica začínal svůj televizní rozhovor s Milošem Štědronek Fuksovým citátem, jak Miloš předkloněn křížuje ostrým krokem Brno, Evropu a svět, neboť rychlá chůze patří k základní charakteristice jeho osobnosti, a to v doslovném

i přeneseném slova smyslu. Televiznímu dokumentu „Fenoméni Miloš Štědroň“ režiséra Rudolfa Chudoby dává rytmus Milošova rychlá chůze nejen po brněnských ulicích, ale i v prostorách filozofické fakulty, zvláštní pozornost věnuje i rytmu jeho pantomimických kreačí při přednášce o italské opeře.

Ano, rozhovor s Milošem Štědroněm, ve kterém by nám oběma měl vydržet dech na celou tuto knížku, musí prostě začít chodeckou úvahou.

V pět ráno Miloš Štědroň začíná svůj den karatistickou rozcvičkou, jejíž součástí je i stoj na hlavě. Ctí zásady vegetariánství, první jídlo, které obnáší trochu zeleniny, si dá až kolem čtvrté odpoledne. Jako by se tím ranním cvičením nabíjel. Pěstování fyzické kondice, která má v jeho případě hlubokou vazbu na tu duchovní ve smyslu řecké kalokagathie, zřejmě má ve své genetické výbavě. Stejně tak jako hudbu. Jeho dědeček František Štědroň se přestěhoval z Holic u Pardubic nejdříve do Vídně, kde působil ve vojenské hudbě jako zástupce kapelníka, pak ještě dvakrát změnil své bydliště. Důvodem jeho stěhování byla vždy změna občanského povolání. Nakonec se „nastálo“ usadil ve Vyškově. Kardinál Schrattenbach, olomoucký biskup a také místokrál Neapolského království, dodal svého času Vyškovu, městu na okraji říše, nečekaný hudební rozměr: dvakrát do roka v divadelním sále na tamním zámku uspořádal představení italské opery, nešlo o žádnou stagionu, členové operního ansámblu, muzikanti a hudebníci byli kardinálovými zaměstnanci. Jejich hudební produkce se staly součástí vyškovského genia loci. Není tedy divu, že se Milošův dědeček ve Vyškově cítil jako ryba ve vodě. Ovládal několik nástrojů, dnes bychom řekli, že byl multiinstrumentalista. A především to byl kapelník dechovky. Znal se dokonce s Františkem Kmochem, psali si dopisy. A v čele svého orchestru dědeček rád pochodoval

ulicemi Vyškova. Známe i frekvenci jeho kroků: 115 kroků za minutu. To byl pochodový rytmus rakouské armády, ten měly dodržovat i vojenské kapely. A s pomocí metronomů tento rytmus pochodu hudby a vojenských jednotek hlídali kapelníci. Rytmus 115 kroků za minutu se všem kapelníkům v říši vryl do podvědomí. Rakouské dechovky, zejména ty vojenské, patřily ve své době i zásluhou českých muzikantů, kterých se v jejich řadách vyskytovalo víc než dost, k nejlepším na světě. Richard Wagner si o jednom koncertu kapely rakouského 61. pěšího pluku na náměstí Svatého Marka v Benátkách poznamenal do deníku: „... hudba, která strhujícím způsobem jakoby pročišťovala vzduch.“

Vyškovský dědeček František, kapelník a multiinstrumentalista, měl z prvního manželství tři děti a z druhého čtyři syny, všichni se věnovali hudbě. Nejagilnější členové hudebního klanu Štědroňů, především strýc Bohumír, se vydali na pochod k ještě důležitější hudební štaci, než je Vyškov, totiž do Brna, kde na ně čekal velký Leoš Janáček. „Strýc Bohumír mi dával všechno, co s Janáčkem souviselo, a co sám napsal, jsem četl,“ vyprávěl Miloš Štědroň v rozhlasových „Osudech“. „Byl jsem prvním čtenářem jeho knih, psal mi do nich věnování, musel jsem se k nim nějak vyjadřovat. A to všechno vedlo k tomu, že se Janáček stal dalším smyslem mého života a mých studií.“

Jistě, Miloš Štědroň se nestal kapelníkem, ale skladatelem, ale v tom svém oboru dědečkův odkaz osobitým způsobem rozvíjí.

„Dlouho jsem pracoval například s citátem Marseillaisy,“ vysvětluje v jednom rozhovoru. „Věděl jsem o všech jejích podobách. Jak ji napsal za revoluce důstojník Rouget de Lisle, tak to není původní tvar písně, před tím byly předstupně, a ten způsob kvartového začátku je v evropské hudbě velice

hojný, zejména v pochodové hudbě. Ale racionálně jsem na to nešel, spíše emocionálně. Marseillaisu jsem proměnil do moll a z toho jsem udělal skladbu ‚Austerlitz‘, což je rub Marseillaisy. Byl jsem vždycky velký stoupenec francouzské revoluce, protože jsem příznivcem pokroku, i když je mi jasné, že právě pokrok sežere velké množství obětí...“

Štědroň s Marseillaisou pracoval víckrát: jeho opera „Chameleon“ z ní hudebně vyrůstá a také řekněme melodickou osu příběhu Uhdeho a Štědroňovy muzikálové adaptace Stendhalova románu „Červený a černý“ vytváří Marseillaisa.

Pražského chodce si musel vymyslet Apollinaire, ten Brněnský chodec není literární fikcí. Když budete mít štěstí, tak v Brně kráčejícího Miloše Štědroň potkáte. Někdy se divím, že Alberto Giacometti, můj oblíbený sochař, vytvořil své lehce shrbené lidské postavy kráčející dlouhým krokem, aniž by znal Brněnského chodce.

K rychlé chůzi, hudebním zálibám všeho druhu přidejme další Milošovu lásku. Už jako malého kluka ho bral strýc Bohumír, muzikolog a znalec Janáčka do divadla a opery. „Byl jsem mu za to velmi vděčný. Zamiloval jsem se tam do pěvkyně Soni Červené. Když jsem ji poprvé uviděl, zůstal jsem stát, nemohl jsem se pohnout z místa, jen jsem se na ni díval (chlapecká láska ke zralé ženě sehrála svou roli například v životě Federica Felliniho nebo Leoše Janáčka!, pozn. JK). Divadlo mě přitahovalo. Jeho zákulisí, jeho atmosféra, ten jiný, i když iluzivní život, to všechno mě lákalo...“

Jeho sen se splnil. Hned po skončení studií a získání úvazku na hudební katedře na filozofické fakultě začala jeho spolupráce s Divadlem Husa na provázku. A hned se dostavila peripetie – po invazi sovětských vojsk přicházela normalizace.

To, že Divadlo Husa na provázku, existuje dodnes, můžeme považovat za malý zázrak.

„Já se vždy a hrdě hlásím k operetě ‚Mamzelle Nitouche‘. Pokládám se za Celestina i za Floridora – nudný, teoretický a v Řádu spočívající Celestin je nahrazen vždy veselým Floridorem. To je moje devíza! V 70. letech ta hrozná fakulta, kde každé dva dny byla nějaká schůze, kde nám vykládali, jak je to všechno příšerný a jak všechny vyhodí, až budou kvalitní kádry. Taková to byla doba. Při práci v Divadle Husa na provázku to bylo jiné. Tam byla komuna – svět sám pro sebe, uzavřený od rána do večera. Pořád se zkoušelo. A do téhle komuny jsem přišel, brali mě jako partnera. Psal jsem pro lidi, z nichž někteří neuměli noty, šlapali mi po nich, ale když jsem jim je přinesl, tak zpívali s chutí, dělali mi inscenace a já jsem byl šťastný.“ O svém působení v Divadle Husa na provázku bude v příštích kapitolách Miloš Štědroň vyprávět. Teď ještě jedna malá poznámka: režisér Peter Scherhauser vymyslel pro inscenaci Provázku „Velký vandr“ – s podtitulem: řetěz epizod ze života moravského polárníka Jana Eskymo Welzla – princip pochodového divadla. Welzla hrál skvěle Jiří Pecha. Napadlo mě, jestli se režisér alespoň částečně neinspiroval při hledání klíče pro rozkrytí polárníkovo osobnosti v životním příběhu Miloše Štědroň. S Welzlem se přece neznal, tedy Scherhauser.

Už víme o Celestinovi a Floridorovi. A v kapitole o brněnské bohémě připojíme další roli Miloše Štědroň, kterou popíše jeho spolužák ze základky Pavel Řezníček, surrealistický spisovatel a autor slavného brněnského románu „Hvězdy kvelbu“. Nepůjde ani tak o roli, ale spíše o odhalení, kdo Miloš Štědroň ve skutečnosti je.

Milostivá paní, na platonickou lásku jsem impotentní

Miluji ironii ve spojení se sebeironií a nepovažuji probíhající rok za dobrý, pokud se mi nepodaří přečíst v klidu a soustředěně Heinricha Heina a jeho Německo – zimní pohádka (samozřejmě raději v originále Deutschland – Ein Wintermärchen) nebo Cestu Harzem, Z paměti pána von Schnabele-vopski či úchvatné texty, které zhudebnil na konci života Franz Schubert v písňovém cyklu Schwannengesang – Labutí zpěv. Líbilo se mi vždy, jak se Heine dovede něžně a tragikomicky posmívat sám sobě – třeba v básni Der Doppelgänger – Dvojník se umístí do města, kde měl kdysi dívku, kterou miloval a navštěvoval. Ona už tam dávno není, ale potká kohosi, kdo je on sám, stojí tam, vzpomíná a zoufale lomí rukama – skoro to připomíná ono známé folklorní „zalamuje ruky“ – jak jinak přeložit to *und ringt die Hände...* Tak takový já chci být posměváček.

Miloš Štědroň

V názvu této podkapitoly čteme gag nebo anekdotu v jedné větě. Jejím autorem je Friedrich Torberg. Pocházel z pražské židovské rodiny. Narodil se ve Vídni, po první světové válce se jeho rodina vrátila do Prahy. Stal se československým občanem. Po strastiplných peripetiích válku přežil ve Spojených státech. Vrátil se do Vídně, psal a překládal povídky Ephraima Kishona.

„Miluji a obdivuji Torbergovu knihu ‚Teta Joleschová aneb Zánik západní civilizace v židovských anekdotách‘ a mnohokrát jsem ji četl... Fenomén anekdoty v dějinách, nejen té židovské, mě vždycky zajímal,“ řekl mi Miloš Štědroň.

* * *

V mottu této podkapitoly se Miloš snažil vyložit svoje lomení rukama, tedy své pojetí ironie a sebeironie. Jaký je Miloš Štědroň posměváček? Potká svého dvojníka a vysmívá se sám sobě jako Heine, jeho milovaný básník? Nejde o zcizení, kdy vystoupíte z příběhu, sám ze sebe, a to, co vidíte, komentujete? A někdy vás ten pohled dokonce rozesměje. Tento trik zcizení objevil a často ve svých hrách používal německý dramatik Bertold Brecht. A po něm mnoho kumštýřů od divadla i spisovatelů. V šedesátých a sedmdesátých letech hned několik divadelníků na brněnských jevištích vydatně po brechtovsku zcizovalo. I Miloš Štědroň ve svých dramoletech a operních libretech, které najdete v naší knize, zcizuje, tedy jeho vypravěč ironicky komentuje konání postav.

Vlastně i ve svém životě Miloš zcizuje: na jeho cestě mezi Celestinem a Floridorem to občas schytají oba. Zcizující pozici podle vzoru Celestin a Floridor – ovšem básnicky zašifrovanou – zaujal ve své knize „Hodina mezi psem a vlkem“ v 60. letech také brněnský básník Jan Skácel, kterému jsou naší knize věnované hned dvě kapitoly.

K oblíbeným historickým postavám Miloše Štědroň patří francouzský ministr vnitra Fouché a rakouský kancléř kníže Metternich. O Fouchém uvedl Provázek operu „Chameleon“ se Štědroňovou hudbou. O Metternichovi rád vypráví anekdotu. Vystupují v ní pražský ředitel konzervatoře a skladatel Jan Bedřich Kittl, autor opery „Bianca und Giuseppe oder die Franzosen vor Nizza“, a Richard Wagner, Kittlův přítel, který k opeře napsal libreto. Opera je o nerovném mileneckém páru, ona je šlechtična, on je plebejec, a tudíž se nemohou vzít. Milenci zemřou. A teprve francouzská revoluční armáda, která vstoupí do Nizzy, je slavnostně pohřbí. Wagnerovo přání, aby francouzští vojáci

zpívali Marseillaisu, Kittl nesplní. Opera měla premiéru v únoru 1848, tedy několik týdnů před vypuknutím revoluce ve Vídni a měsíců v Praze, kde si dav revolucionářů měl prozpěvovat Kittlův pochod francouzských vojáků. Wagner na premiéru do Prahy nedorazil, protože byl nemocný. Ale Prahu navštívil někdy před tím. A byl hostem v domě hraběte Jana Pachtu z Rájova. Eduard Bass v knize „Čtení o roce osmačtyřicátém“ k Wagnerovým pobytům u Pachtů dodává: „... prováděl všeliké výstřední kousky s komteskami Pachtovými, jejichž otec, stárnoucí a chudnoucí hrabě Pacht, velký milovník kumštu múzického, bláznivého Wagnera do Prahy pozval. Jednou i policie musela zakročit, když ten lipský rozverník s oběma urozenými slečnami a nějakými ještě kamarády hulákal u Černého koně Marseillaisu do předbřeznové tišiny...“

A Miloš připojuje metternichovskou anekdotu: „Šéf tajné policie se vypravil za staříčkým Metternichem. A vyptával se, co mají dělat, přece ho nemůžou zatknout, když je pod ochranou hraběnek Pachtových. Metternich se podivil: ‚To jste takoví hlupáci? Kolik vás v Praze je? Třicet? Tak až začne ten Němec zpívat, vtrhněte do lokálu. Stoupněte si kolem něj a zpívejte, přezpívejte ho. Samozřejmě nějakou jinou písní, v tomto případě můžete klidně nasadit Hej, Slované!‘ – Metternich se zasmál svému nápadu.“ Dodávám, že anekdota musí mít vtip a pointu, s pravdou to tak jednoznačné není, vlastně v anekdotě by po ní nikdo pátrat neměl. Ale pokračujeme: V březnu 1848 ve Vídni začala revoluce a na ulicích zůstali ležet mrtví. Barikády ve Vídni přezpívat nešlo. Politická kariéra knížete Metternicha v těch dnech skončila.

V opeře „Chameleon“ Fouchého kariéra také končí anekdoticky. Stárnoucího muže, který ovládal celou Francii, tvůrci opery uvrhnou do vyhnanství na Hané. Fouché a diváci jsou

do našeho úrodného kraje uvedeni slovy místního sedláka:
„Tak už jedťe s tēm kočárem do prděle.“

Hanácké nářečí Miloš Štědroň ovládá dokonale. Dokonce do něj překládá skvosty české a světové literatury. V naší knize najdete jeho překlady Hamleta, Odysseje nebo K. H. Máchy do hanáčtiny.

Vegetariánský husita

... zdálo se mi, že Miloš přečetl všechno, a nejen v češtině. Knihy na policích vypovídaly o jeho rozmanitých zájmech – hudebních, literárních, historických – a o jeho znalosti ruštiny a němčiny.

John Tyrrell,
odborník na českou operu a hlavně Leoše Janáčka

Začal jsem šíleně číst. Sám jsem svou vášeň nazval lekturománií. Miloš Štědroň to opravil do správného tvaru lektománie.

Pavel Řezníček:
„Vrstva chleba vrstva vápna královna“

Čtení knih patří mezi hlavní činnosti Miloše Štědroňe. A navíc „vzdělanostní background“ vnímáme v jeho hudbě i psaní. Často se stává, že umělcova sečtělost a další obeznámenost s kulturními dějinami bývá spíše na závalu než ku prospěchu, může se stát komplikací v jeho tvorbě, nebo dokonce její zátěží. Zvláště když tento svůj přehled umělci chtějí předvést. U Miloše Štědroňe zjišťuji jinou věc: umí se svým vzdělanostním zázemím zacházet tak, že jeho tvorbu „odvazuje“, nadnáší. A to je jeden z největších paradoxů spojených s hudbou a texty Miloše Štědroňe.

Z našich rozhovorů jsem získal dojem, že v jednom životě se snad tolik knih, kolik jich přečetl Miloš, přečíst nedá. Ale i on, když se rozhlíží po regálech své velké knihovny, občas zesmutní. Už mockrát si řekl, že knihovnu nebude rozšiřovat, protože na nové knihy hledá obtížně místo, a hlavně neví, co se stane s jeho obrovskou knihovnou, až on nebude. Jenže skoro vždycky usoudí, že tu knížku opravdu potřebuje, a přinese ji domů... Má dva syny, oba na otce navazují, jeden skládá hudbu, druhý překládá knihy a je divadelním ředitelem, takže by se o knihovnu mohli postarat. Ale ta knihovna čítá 16 000! svazků a řadu z nich umí ocenit jen jejich otec.

Brněnský profesor a Milošův kolega na fakultě, Jaroslav Strítecký, napsal do publikace „Přijdu za poledne. Miloš“ (vyšla k sedmdesátinám Miloše Štědroně) pěkný text, vhodný do lektomanské podkapitoly.

„U Štědronů jsem se cítil jako u Buddenbrooků. V Lübecku jsem sice nebyl, to až mnohem později, u Buddenbrooků tím méně. O kombinaci pohodlí a kultury měl jsem však živou představu z Mannova románu a tu jsem po nedělích prohluboval snivým blouděním kolem omšelých pisáreckých vil; kdyby je ještě obývala velká buržoazie, jistě bych se byl ocitl v podezření, že jsem tipař...“

Milošovi patřila v rozlehlém bytě podlouhlá místnost, nudle napříč celým domem, původně zřejmě dvoupokoj. Na stolku pod oknem do ulice odpočívala stříbrná kazeta na doutníky, na víku vryty podpisy důstojníků, kamarádů od pluku. Miloš ji měl po dědečkovi, MUDr. Kupkovi (z matčiny strany pozn. JK), lékaři lidumilovi... V tomto pokoji jsem poprvé slyšel Schönbergovu skladbu ‚Ten, který přežil Varšavu‘ a mnohé jiné, pro našince tehdy nové a překvapivé vzácnosti. Milošova diskotéka byla zásobena výborně a v našich poměrech tehdy

nebyvale. Rovněž rodinná knihovna, základu mohutného a kvalitního, doplňována průběžně a znamenitě – a nejen z produkce české, nýbrž i evropské. Miloši dělalo radost s někým její poklady sdílet, a tak se mi dostalo do ruky ruské vydání Pasternakova ‚Živaga‘, tištěné v Paříži jako miniatura určená zjevně k pašování jako kdysi knížky bratrské.“

Po štedroňovské pasáži Jaroslava Stříteckého sám Miloš vysvětlí, jak je to s jeho čtením. Omlouvám se mu, že jsem výčet jeho oblíbených knih s ohledem na čtenářovu pozornost zkrátil.

„Jsem lektoman, musím si jednou za rok osvěžit ‚Iliadu‘, ‚Odysseu‘, často sahám do ‚Vulgaty‘ i jiných biblických textů, můj milovaný je Puškin, Gribojedov, Dante, Heine v originále, Büchner, Dostojevskij, Máchův kompletně i jeho ‚Versuche des Ignaz Macha‘, srbská literatura, Njegošův ‚Gorski vijenac‘, antickou literaturu mám v edici Antická knihovna.

Samozřejmě česká literatura od Husa přes Komenského k obrozencům a Čapkům, Hrabalovi, Haškovi, toho obzvlášť miluji, ke Kunderovi. A mnoho jiných lásek, za všechny Aeneas Silvio Piccolomini a jeho ‚Historie česká‘, úžasná četba, pohled někoho, kdo nás sice moc nemiloval a snažil se zjistit, proč jsme takoví, jací jsme, ale musel připustit, že pro něj nenáviditelná husitská monstra jsou největší vojevůdci dějin.“

Lektomanskou podkapitolu sestavenou především z ukázek, což se k lektomanské pasáži zvláště hodí, ukončíme závěrem z holdovacího příspěvku Jaroslava Stříteckého.

„Ferdinand Seibt, nejvýznamnější německý husitolog, nás zval v Mnichově do nóbl restaurací. Miloš nám tak trochu kazil chuť k jídlu: nepozřel ani sousto, dal se pohnout pouze ke sklence červeného s minerálkou. Husitolog ušetřil, ale byl udiven: tak asketického husitu dosud nepotkal.“

Přiznám se, že mně ta scéna z mnichovské nóbl restaurace tak zaujala, že jsem chvíli uvažoval o tom, že bychom ji mohli parafrázovat v názvu naší knihy: „Asketický husita z Brna“. Ale brzy mi došlo, že Miloš vlastně žádný pořádný husita není, obdivná četba Piccolominiho „Historie české“ všechno nezachrání, a navíc by to nemuselo dopadnout dobře, protože by mohl začít konat, aby dostal titulu knihy, když už je o něm. I když samozřejmě ani s banditou si nemůžeme být jisti...

Oddíl první

*„To je vnuk doktora Kupky!“, oznámila teta na trhu v Budvě
a místní báby se sbíhaly a nadšeně křičely.*

Dědeček Štědroň, otec a strýcové

Bylo nás sedm dětí: Julie, Marie, František, Vladimír, Miloš, Bohumír a Jan. Hudba nás provázela od kolébky. Otec totiž, výborný kontrabasista, měl ve Vyškově dobrou kapelu... A té hudby bylo tolik, že jsme neměli ani v neděli čas vyjít si do krásného údolí opatovického nebo hamiltonské Hané nebo k rybníku do Pistovic. Od rána zkoušky, mše v kostele, hra v kině a práce do noci. Kolik těch balů jsme absolvovali!

Bohumír Štědroň

A ještě něco: (Miloš) Nikdy nenapodoboval Janáčka, ani stopa po mechanice nápěvků a jejich sčasovek nebo podobných vnějškovostech. Že se však u Janáčka učil velmi pozorně, v mládí pod vedením vynikajících janáčkologů, z nichž na prvním místě nutno uvést Milošova strýce Bohumíra, je mimo pochybnost. Jak to asi v praxi vypadalo, umím si alespoň do jisté míry představit. Docent Bohumír Štědroň – to byl ten, kterého ve druhém poločase fotbalového utkání pokřik „König do toho!“¹ podnítil k dotazu: „Ten König, to je prosím brankář?“ – vypsál dvousemestrový seminář nazvaný Její pastorkyňa. Přihlásil jsem se jediný a také jediný jsem celý seminář absolvoval. Žádné velké řeči, pražádná tzv. „teorie“, jíž jinde jsme bývali syceni až k nevolnosti. U „starého Štěta“ (když tyto řádky píšu, jsem – podobně jako synovec Miloš – o deset let starší než byl tehdy on) platil jen hudební výraz a jak a proč se k němu došlo. Seděli jsme nad partiturou, strýc Štědroň tu a tam rozburácel klavír – a hlavně jsme prozpěvovali, ba chvílemi mocně řvali, až se třásla nebesa. Od té doby umím Pastorkyňni do detailu z paměti, i pozpátku a třeba i ve snu.

Jaroslav Strítěcký

1 Diváci na stadionu v Králově Poli, německy Königsfeldu, povzbuzovali v hantecu, čili křičeli Kénig nebo Kénik do toho!

Tvůj život a běh začneme u dědečků, do hlubší historie se pouštět nebudeme. Myslím si, že to pro získání přehledu o tvých rodových souvislostech bude dostačující. Každému dědečkovi věnujeme jednu kapitolu.

Dědeček František Štědroň se narodil ve Vysoké u východočeských Holic, pod Kunětickou horou, která je Řípem Pardubicka, jak pateticky na tento trochu fádňí kraj s jedním kopcem nahlízejí tamní rodáci. Z Holic pocházel Emil Holub a moje učitelka klavíru, profesorka Anna Holubová...

Kdysi dávno jsem byl v Holicích na hřbitově. Jméno Holub je tam hodně frekventované. Holice mají sedm čestných rodáků, tři z nich se jmenují Holub. V jednom článku o Holicích se píše, že je tam „přeholubováno“...

Máš pravdu, dědeček se hudebně vzdělával u holického učitele hudby a kapelníka Čenka Holuba. Ten se už v osmnácti letech stal kapelníkem holické městské hudby! Založil pak vlastní kapelu, která měla velký úspěch po celých východních Čechách. Na proslulé Československé výstavě v Praze v roce 1895 byly koncerty jeho kapely hojně navštěvovanou atrakcí.

V průběhu Československé výstavy se konal III. sokolský slet, v jehož průvodu pochodující Kmocháci z Kolína hráli úpravu svého kapelníka sokolské Janáčkovy klavírní „Hudby ke kroužení kužely“.

Čeněk Holub měl deset dětí a všechny se věnovaly hudbě. Asi nejnámějším potomkem byl jeho syn, výborný houslista a skladatel Josef Holub, který byl Janáčkovým žákem a založil Janáčkovo kvarteto. Kariéra dalšího syna byla také zajímavá: Jan Holub samozřejmě byl kapelníkem, ale také majitelem hudebního nakladatelství „Edition

Holub“ a posléze „HHH“ (Holub-hudebniny-Holice). Pro mě osobně největší význam měla zmíněná Anna Holubová, dcera Čenka Holuba.

Čeněk Holub byl zřejmě inspirací pro tvého dědečka Františka: neměl sice jako jeho učitel deset dětí, pořídil si jich jen sedm, ale všichni Štědroňové měli co do činění s hudbou stejně jako těch deset Holubových potomků. Nebyl Čeněk Holub příbuzný s Emilem Holubem?

Myslím, že ne, ptal jsem na to své učitelky Anny. Měla na klavíru plaketu s Emilem Holubem. Místo odpovědi pokaždé zavrtěla hlavou, že ne, a z nějakého důvodu o tom nechtěla mluvit... Nevím proč, ale cítil jsem, že to tak asi není...

Možná ji rozčilovalo, že si jí každý ptá na Emila Holuba...

Asi ano. Tehdy jsem četl Holubovy cestopisy, vzpomínám si na přepadení jeho tábora příslušníky kmene Mašukulumbů...

No a jak už bylo řečeno v úvodu, dědeček se přátelil s Františkem Kmochem. A protože Holice nejsou od Kolína daleko, tak se zřejmě právě v Kolíně scházeli. Bohužel žádný Kmočův dopis jsem v dědečkově pozůstalosti nenašel. O dědečkově přátelství s kolínským skladatelem a kapelníkem vím z rodinného vyprávění.

Když jsem vojákoval v Pardubicích, tak jsem se jednou do Holic vypravil, abych místo dědečkova mládí navštívil. Zním ho jenom z fotografií, protože zemřel ve stejném roce jako Leoš Janáček, tedy 1928, a já jsem ročník 1942. Zajel jsem tam s nákladní Pragou V3S, takzvanou vejtráskou, které jsem velel. Dovolil jsem si změnit trasu jízdy. Ale nic, co by mi dědečka nějak připomnělo, jsem v Holicích ani ve Vysoké neobjevil. Místní odpovídali na moje dotazy stručně

a neochotně. Asi si mysleli, že s naší vejtraskou hledáme nějakého vojenského zběha.

Ve Vídni děda sloužil u vojenské hudby 98. pěšího pluku, kde hrál na kontrabas a heligon, a vypracoval se až na zástupce kapelníka. Poté, co opustil armádu, pracoval v koželužně v Kostelci nad Orlicí, kde vedl tovární kapelu. Potom se odstěhoval do Brna a tam získal místo advokátního koncipienta. No a po dvou letech se konečně usadil ve Vyškově a pokračoval ve své úřednické kariéře, tentokrát v advokátní kanceláři JUDr. Václava Skřivánka, prvního českého starosty ve Vyškově. Pamětníci vzpomínají, že advokátní kancelář byla prodělečným podnikem: doktor Skřivánek byl spíše než právník nadšený botanik a jeho herbáře vyvolávaly úctu i v odborných botanických kruzích a jeho oficiál měl v hlavě mnohem víc muziky než paragrafů... I v tomto ohledu se jeví jako samozřejmost, že František Štědroň převzal po městském kapelníkovi Slezáčkovi počátkem roku 1899 vedení místní kapely a řídil ji až do své smrti (1928).

A Skřivánek se stal nakonec botanikem a navíc muzejníkem na plný úvazek, vedle toho starostování.

Dědeček se do Vyškova nestěhoval sám, ale s dětmi z prvního manželství, Julií, Marií a Františkem. Vdovec s dětmi se tehdy musel znovu oženit, jinak to nešlo. Vzal si moji babičku, která byla z Dědic. Dědice jsou součástí Vyškova, přestože ten název zní, jako by byly někde bůhví kde, ale jsou kousek od centra města. Projdeš pod mostem a jsi v Dědicích.

* * *

Babička se jmenovala Marie Zapletalová. Ta rodina byla později hodně známá, protože babiččin synovec, profesor

Karel Zapletal, byl geolog, působil na Masarykově univerzitě. Účastnil se geologického průzkumu Mongolska, za což dostal nějaký řád v Ulánbátaru... Vždycky mě fascinovala hanácká příjmení. Později jako filolog jsem si uvědomil, že vesměs jde o podstatná jména slovesná. Série těch jmen může znít třeba takto: Hnojil, Sušil, Zapletal, Vybíral, Dokulil, Zahradil, Převrátil, Pospíchal, Sekal...

Když poslouchám tu sérii hanáckých jmen, mám před očima scénu: tito pánové sedí někde ve výčepu a rozmlouvají spolu... Ty máš sérii hanáckých jmen v opeře o Františku Sušilovi. Snad se nemýlím.

Nemýlíš se, ale o tom až jindy... Po svatbě se dědeček ve Vyškově určitě nestal nějakou honorou, protože byl pouhý koncipient, což je vlastně písař, někdo, kdo sedí v advokátní kanceláři a přepisuje tam rozsudky a smlouvy. Navíc, jak víme, oba, advokát i jeho oficiál, v kanceláři na rozsudky a jiné právní úkony až tolik nemysleli, ale dávali přednost přemítání o herbářích a muzice... Dědečkův hudební úvazek ve Vyškově se utěšeně rozrůstal: stal se kapelníkem zdejšího farního kostela a také ředitelem kůru. A hlavně se věnoval městské dechovce a kapele, kterou sám dal dohromady. Ta hrála při různých příležitostech. Dokázal ji zmenšit na skupinu, která doprovázela promítání ještě němých filmů v kině. No a nakonec se z ní zrodilo orchestrální sdružení, které muselo mít docela slušnou úroveň, když pohostinsky vystupovalo i v Brně. Před deseti lety jsem se prohraboval v archivu a našel jsem tam svědectví o tom, že se toto sdružení v Brně představilo s recitálem, tak bychom to řekli my, tehdy to byl koncert z předeher Richarda Wagnera, což byl v té době dost náročný úkol a hlavně velké sousto.

No a do toho orchestru chodil hrát dědeček Klementa Gottwalda, takže první dělnický prezident byl také z Dědic a velmi dobře znal bratry Štědroňovy. A Klement k nám osobně chodil oznamovat, jestli jeho dědeček, občanským povoláním obecní policajt v Dědicích, přijde bubnovat nebo – pokud by byl společensky unaven – nepřijde. Později, už po únorovém převratu, došlo k fatální události. Můj strýc byl obviněn nějakým udavačem z pedagogické fakulty, kde strýc přednášel, že ve slavnostním projevu na vyškovském gymnáziu, jehož byl absolventem a krátce tam i učil, neuvedl jméno prezidenta Klementa Gottwalda. Strýc byl okamžitě postaven mimo službu a začalo velké vyšetřování. A jeho docentura byla zaražena. Při tom vyšetřování si strýc odpoví na otázku, proč prezidenta v tom projevu na gymnáziu nepřipomněl, přestože vyučený truhlář Gottwald tam nikdy nestudoval, moc nepomohl, neboť měl prohlásit: „Soudruh Gottwald se vyučil truhlářem a na vyškovském gymnáziu nikdy nestudoval, mohl tam tak nejvýš rozbít okna, když šel okolo.“ A touto větou nabralo vyšetřování pro strýce katastrofický směr. Nakonec ale měl velké štěstí. Prezidentu na Hrad vezla jeho sestřenice z Vyškova pár pistolí excelentního vína z jižní Moravy. Gottwald byl mimo delirium, což byla další příznivá okolnost, a chtěl mluvit o svých známých z Vyškova. Vypytał se, co kdo dělá, načež ona mu to vysypala: „Ten Bohouš Štědroň má tedka kvůli tobě pěkný průser!“ A on se rozčílil: „Proč by mě měl připomínat, vždyť já jsem s tím gymnáziem opravdu neměl nic společného...“ A hned volal do Brna a na jeho zákrok kauza Štědroň versus Gottwald skončila. Strýc nakonec získal i profesuru, až v roce 1963 v osmapadesáti letech, ale posty v univerzitní hierarchii ho minuly, ani šéfem katedry se nestal. Nicméně